

Vesna Karin

*Univerzitet u Novom Sadu
Akademija umetnosti Novi Sad
Katedra za muzikologiju i etnomuzikologiju
kavesna@yahoo.com*

Nove tendencije razvoja kinetografije u Srbiji i regionu*

Apstrakt: Igra i muzika čine nedeljiv fenomen ljudskog izražavanja koje objedinjujemo pod jednim imenom – ples. Zapisivanje snimljenih izvođenja plesova, kao i transkripcija muzike za igru jeste primarno za etnokoreološku analizu u Srbiji i, šire, Evropi. Na taj način je omogućeno razumevanje procesa unutrašnjeg konstituisanja igre i muzike za igru i otvara se put za njihovo dalje opserviranje u sferi kontekstualnog. U tom cilju, glavno sredstvo analitičkog sagledavanja plesova jeste kinetografija, a osnovni predmet etnokoreološkog analitičkog promišljanja predstavljaju kinetogrami.

Pomenuti sistem vremenom se razvijao i usavršavao, uglavnom u baletu i modernim plesovima. Etnokoreolozi i zapisivači tradicionalnih plesova takođe koriste kinetografiju, ali tokom zapisivanja nailazi se na problem, budući da u tradicionalnim plesovima postoje pokreti koji ne postoje u baletu ili modernom plesu. Stoga je neophodno kreiranje novih znakova za potrebe zapisivanja tradicionalnih plesova.

U fokusu rada biće obnavljanje interesovanja za kinetografiju, budući da je analizom odgovora ispitanika sa kojima je razgovarano o njoj, ustanovljeno da zapisivanje plesova, pa čak i scenskog pokreta, ima svoj dalji razvojni potencijal. Stoga, autorka ovim radom pokreće pitanje redefinisanja kinetografije kao termina, njene afirmacije i ukazuje na neophodnost njenog daljeg promišljanja i razvoja kako u Srbiji, tako i u regionu.

Ključne reči: ples, pokret, etnokoreologija, kinetografija, Rudolf Laban¹

---

* Rad je nastao u okviru projekta „Muzička i igračka tradicija multietničke i multikulturalne Srbije“ (br. 177024), koji se realizuje na Fakultetu muzičke umetnosti pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

¹ Ovaj rad je predstavljen na Naučnom skupu „Vlado S. Milošević: etnomuzikolog, kompozitor i pedagog“ u okviru manifestacije „Dani Vlade S. Miloševića“ na Akademiji umjetnosti Univerziteta u Banja Luci, koji je realizovan 20. i 21. aprila 2017. godine. Rad u okviru kojeg je predmet istraživanja bio takođe kinetografija pod nazivom „Лабанотација и њена улога у научно-истраживачком и педагошком раду“, objavljen je 2016. godine u *Зборник радова учесника I*, Етнокамп Колашин (1–6. август 2015. године). Ур. др Злата Марјановић и Давор Седларевић, спец. Колашин: ЈУ Центар за културу Колашин, 31–38 (ISBN 978–9940–637–04–0).

Uvod

Zapisivanje snimljenih izvođenja plesova, tj. kinetografija, kao i transkripcija muzike za igru jeste primarno za etnokoreološku analizu u Srbiji i šire. Na taj način je omogućeno razumevanje procesa unutrašnjeg konstituisanja igre i muzike za igru, čime se otvara mogućnost za njihovo dalje opserviranje u sferi kontekstualnog. U tom cilju, glavno sredstvo analitičkog sagledavanja plesova jeste kinetografija, a osnovni predmet etnokoreološkog analitičkog promišljanja predstavljaju kinetogrami.

Moje opredeljenje za ovu temu krenulo je sasvim sponatno tokom perioda naučno-istraživačkog rada na doktorskim studijama i upoznavanja ključnih članova ICKL-a (International Council of Kinetography Laban – ICKL)² u Budimpešti i Peking u interesovanje traje sve do danas.³ Drugim rečima, zanimanje za ovu temu uslovlila je činjenica da je pitanje kinetografije veoma važno za etnokoreologiju, a interesovanje za nju se svelo na nekolicinu istraživača. Isto tako, vremenom sam uočavala svojevrсну nelagodnost igrača i studenata kad je u pitanju učenje kinetografije. Naročito treba istaći da je pomenuti sistem vremenom razvijan i usavršavan, uglavnom u baletu i modernim plesovima, dok je u etnokoreološkom diskursu u Srbiji i regionu ostao na izvestan način na marginama naučne polemike. Etnokoreolozi i zapisivači plesnog pokreta koriste ovaj sistem zapisivanja, ali je to sve na individualnom planu, što uzrokuje glavni problem: nedovoljna transparentnost rezultata istraživanja i zajedničko usvajanje novih elemenata i znakova.

Etnokoreolozi i zapisivači tradicionalnih plesova takođe koriste kinetografiju, ali tokom zapisivanja nailazi se na problem, budući da u tradicionalnim plesovima postoje pokreti koji ne postoje u baletu ili modernom plesu. Stoga je neophodno rekreiranje starih ili kreiranje novih znakova za potrebe zapisivanja tradicionalnih plesova.

Rad o kinetografiji u Srbiji i osnovanom Odeljenju za zapisivanje plesova i scenskog pokreta – Kin Kreuz (“The Use of Laban Kinetography in Ethnochoreology: A Case Study of Kinetography in Serbia”) predstavljen je i u Peking u 2017. godine. Rad je u pripremi za štampu. U međuvremenu došlo se do mnogo više relevantnih podataka o kinetografiji, te je želja autorke da ovom prilikom ispravi, doradi i donekle zaokruži tekst na pomenutu temu.

² O ICKL-u će biti više reči kasnije u radu.

³ Za nastanak i uobličavanje ovog rada, svakako su zaslužni svi koji su se na bilo koji način bavili kinetografijom ili drugim sistemom zapisivanja pokreta, ali najveći uticaj na mene i moje opredeljenje da se bavim kinetografijom izvršili su Selena Rakočević i Janoš Fugedi (János Fügedi), kojima se ovom prilikom zahvaljujem na posvećenom vremenu i svim informacijama i znanjima koja su nesebično podelili sa mnom.

Cilj istraživanja za potrebe ovog rada bio je da se dâ uvid o mišljenjima i stavovima onih koji su na različite načine povezani sa ovim sistemom zapisivanja plesova i da postavim i pokušam da dam odgovore na pojedina pitanja (uloga kinetografije u etnokoreologiji u Srbiji i regionu, njen uticaj na telesnu kinetiku i sl.). Budući da je analizom odgovora ispitanika sa kojima je razgovarano o kinetografiji, ustanovljeno da zapisivanje plesova, pa čak i scenskog pokreta, ima svoj dalji razvojni potencijal, u fokusu rada biće ideja redefinisanja kinetografije kao termina i obnavljanja interesovanja za nju. Stoga, ovim radom, kao i nizom drugih aktivnosti, želim da pokrenem pitanje njene funkcije i afirmacije, ukazujući na neophodnost njenog daljeg promišljanja i razvoja kako u Srbiji, tako i u regionu.

Kako bih odgovorila na pitanja koja sam sebi postavila, pored konsultovanja dostupne relevantne literature, obavila sam intervju (polustrukturirane, snimane diktafonom) i upitnike u nekoliko navrata: 4. 8. 2015. godine (Kolašin), 27. 11. 2015. godine (Novi Sad), 25–29. 1. 2016. godine (Budimpešta, Muzikološki institut Mađarske akademije nauka), 28–30. 10. 2016. godine (Krupanj), 15. 12. 2016. godine (Subotica), 22, 25. i 26. 3. 2017. godine (Novi Sad). Upitnik (anoniman) je realizovan tokom predavanja o Labanovoj kinetografiji u okviru Etno kampa u Kolašinu i u Srednjoj muzičkoj školi u Subotici, Srednjoj muzičkoj školi „Petar Konjović“ u Somboru i Srednjoj baletskoj školi u Novom Sadu.

Kinetografija – kratka dijahronijska perspektiva i redefinisanje pojma

U etnokoreologiji, za analitičko razmatranje tradicionalnih plesova i njihovo kontekstualno sagledavanje, kinetografija je od izuzetnog značaja, jer se iščitavanjem igračkog i muzičkog teksta utvrđuju glavne karakteristike plesova. Na taj način, može se identifikovati različitost strukturalnih i formalnih elemenata regionalno markiranih plesova, odnosno izolovanih igračkih i muzičkih parametara i ukazati na distinktivne odlike plesova određene etničke zajednice. Svakako da kinetografija nikad ne predstavlja cilj istraživanja, već sredstvo pomoću kojeg, putem analize, može da se dođe do određenih zaključaka.

Kinetografija je sistem zapisivanja pokreta koji je 20-ih godina 20. veka osmislio Rudolf Laban, umetnik, arhitekta, igrač, koreograf i plesni dizajner ogromne vizije (Hutchinson Guest 2005, 3–4; Rakočević 2014a, 29; Fügedi 2016, 9).⁴ Labanova publikacija, pod nazivom *Schrifttanz*, izdata je 1928. godine. Labanov učenik i kolega, Albrecht Knust (Albrecht Knust) je, potom, u

⁴ Kinetografija nije jedinstven način zapisivanja pokreta. U svetu je poznat i sistem zapisivanja pokreta pod nazivom Benesh & Benesh, tzv. motivska notacija (Motif Notation), Labanova analiza pokreta (Laban Movement Analysis – LMA) i dr.

Evropi 30-ih godina 20. veka nastavio da razvija Labanov sistem, tzv. Labanova kinetografija, dok je En Hatčinson Gest (Ann Hutchinson Guest) u Americi od 1940. godine osnovala Biro za plesnu notaciju (Dance Notation Bureau) gde je, takođe, nastavljeno sa razvojem kinetografije (Fügedi 2016, 9). To je 1954. godine rezultiralo knjigom u kojoj je predstavljen unapređen pomenuti sistem zapisivanja pokreta i koji je En Hatčinson Gest nazvala *Labanotacija*, prema Rudolfu Labanu (Hutchinson Guest 2005, 4).

U istraživanju većine članova ICKL fokusira se na razvijanje sistema ili rekonstrukciju koreografija iz zapisa, dok za tradicionalne istraživače plesa, notacija predstavlja sredstvo istraživanja plesa kako bi se došlo do strukturnih, morfoloških ili semantičkih zaključaka. U etnokoreologiji postoje tradicionalne jake veze između istraživanja plesa i plesne notacije, jer je plesna notacija alat za analizu.

Prvi za sada koji je otvorio pitanje o upotrebi plesne notacije u etnokoreološkom diskursu u svetu bio je Feliks Hurbereger (Felix Hoerburger). Zahvaljujući njemu dobijamo značajne informacije da je u prva četiri dana oktobra 1957. godine održan Kongres u Drezdenu koji se bavi problemom plesne notacije i istraživanja folkloru. Po prvi put, kako je naglasio, bilo je otvoreno važno pitanje u međunarodnom naučnoj zajednici (Hoerburger 1958, 62). Takođe, u prvoj publikaciji *Studije plesa (Dance studies)* Roderik Lange (Roderik Lange) diskutovao je o istorijskoj tački korišćenja kinetografije i veoma je važno naglasiti da je Lange počeo da koristi plesnu notaciju pre 30 godina, možda i ranije, sa ciljem da podrži plesnu antropologiju (Lange 1976, 38–46). Dakle, vrlo rano je shvatio važnost korišćenja kinetografije u plesnom istraživanju. Ovo je prva kratka informacija da su pojedini istraživači i ranije bili svesni važnosti kinetografije i da su je koristili. Ipak, pregled ranijih istraživanja otkriva da samo mali broj istraživača koristi plesnu notaciju. Na primer, u zbornicima koje je izdala ICTM Studijska grupa za etnokoreologiju od 1988. do 2008. godine od ukupnog broja učesnika simpozijuma, najviše oko 5% je uključilo plesnu notaciju kao sredstvo za analizu.

Istraživači iz Jugoslavije su se prvi put susreli sa kinetografijom na Bjelašnici, u okviru Kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije 1955. godine. Kinetografiju je predstavio Henrik Neubauer, slovenački baletski igrač, koreograf, režiser i pedagog.⁵ Ona je delimično bila prihvaćena (videti Dopuđa 1958, 11–37; Ilijin 1958, 39–43; Neubauer 1958, 61–78). Ipak, među istraživačima koji su je koristili bili su: Jelena Dopuđa, Ivan Ivančan, Bruno Ravnikar, Olivera Vasić, a danas Selena Rakočević, Vesna Karin, Vesna Bajić Stojiljković, Zdravko Ranisavljević, Gordana Roganović, Martina Karin, Julijana Jovanović, Tamara Šticki, Svetlana Đaćanin, Igor Popov, Katarina Nikolić i dr. (u Srbiji),

⁵ Više o Henriku Neubaueru: http://www2.arnes.si/~hneuba/personal_resume.htm (Pristupljeno 7. 4. 2018).

Dragica Panić Kašanski, Sanja Ličina (u Bosni i Hercegovini), Davor Sedlarević (u Crnoj Gori) i dr.

Metod zapisivanja pokreta je veoma važan, jer od njega zavisi i sama analiza plesa. Nezaobilazne reference kada je zapisivanje pokreta u pitanju jesu knjige Marije Szentpál (Mária Szentpál) *Táncjelírás. Laban-kinetográfia [Ples znak pisanje. Laban-kinetografija]* (Szentpál 1964), En Hatčinson Gest *Labanotation [Labanotacija]* (Hutchinson Guest 2005), kao i Janoša Fugedija *Tánc – Jel – Írás. A néptáncok lejegyése Lábán-kinetográfíával. Szóló – és körformák [Ples – Znak – Pisanje. Zapisivanje tradicionalnih plesova Laban-kinetografijom. Solo i kružna formacija]* (Fügedi 2011) i *Basic of Laban Kinetography for Traditional Dances* (Fügedi 2016).⁶

Međunarodno udruženje za Labanovu kinetografiju (International Council of Kinetography Laban – ICKL) i zbornici koje udruženje objavljuje su takođe od izuzetnog značaja. ICKL je osnovano 1959. godine (Addlestone, Engleska) sa ciljem da ujedini, tj. uniformiše korišćenje sistema za zapisivanje pokreta i omogući komunikaciju među zapisivačima i igračima (slično kao što je to sa muzikom i notnim sistemom za zapisivanje muzike).⁷ Važno je napomenuti da je 2015. godine tokom konferencije u Turu (Tours, Francuska) u okviru ICKL-a osnovana Studijska grupa za tradicionalne plesove, budući da se na konferencijama do sada najviše polemizalo o zapisivanju pokreta u baletu i savremenim, a retko kada u tradicionalnim plesovima. Stoga se osetila potreba za osnivanjem pomenute grupe sa željom da se ostvari bolja komunikacija među istraživačima tradicionalnih plesova i da bi se kreiralo i usavršilo ovo plesno pismo. Naredne godine, na Akademiji umetnosti Univerziteta u Novom Sadu, u okviru Centra za istraživanje umetnosti, osnovano je Odeljenje za zapisivanje i analizu plesova i scenskog pokreta – Kin Kreis.⁸ Osnivanje ovog odeljenja predstavlja na neki način i podršku Podgrupe za tradicionalne plesove ICKL-a i omogućuje snažnije povezivanje njenih članova i međunarodnu saradnju.

---

⁶ Za pronicanje i shvatanje zakonomernosti igračkih struktura od naročite važnosti bio je susret sa etnokoreologom, Janošem Fugedijem. Prof. Janoš Fugedi radi kao viši istraživač i labanotator na Muzikološkom institutu Mađarske akademije nauka i član je Odbora Međunarodnog udruženja za Labanovu kinetografiju. Prvi susret sa prof. Fugedijem bio je na 27. Konferenciji Međunarodnog udruženja za Labanovu kinetografiju (ICKL) u Mađarskoj, 2011. godine. Potom smo bili u kontaktu putem elektronske pošte, da bismo se u junu 2013. godine sastali u Muzikološkom institutu u Mađarskoj i diskutovali o mojim kinetogramima tradicionalnih plesova Dinaraca u Vojvodini i januaru 2016. godine s razlogom da naučim *LabanGraph*, program za crtanje kinetograma, i rešim pojedine probleme u zapisivanju određenih pokreta.

⁷ Više o ICKL-u videti: <http://ickl.org/> (Pristupljeno 7. 4. 2018).

⁸ Više o Odeljenju videti u Karin 2018 i internet stranici: <https://akademija.uns.ac.rs/kin-kreis/>. (Pristupljeno 7. 4. 2018).

Kao što je napomenuto, postoje dva pravca zapisivanja pokreta koja su potekla od ideje Rudolfa Labana; s jedne strane imamo evropski način, Labanova kinetografija (Laban Kinetography), a sa druge američki način, Labanotacija (Labanotation, sa velikim L, prim. V. K.) (više videti: Lange 1976, V; Fügedi 2016, 9–10). Istraživači u Srbiji nažalost sve do upoznavanja ICKL-a nisu to znali, te je do sada korišćen (i dalje koristimo iz navike) termin labanotacija (sa malim l), iako su nam zapisi sličniji evropskom načinu zapisivanja, tj. sličniji su Labanovoj kinetografiji. Taj problem je uočen tokom razgovora sa Janošem Fugedijem svih ovih godina, te u knjizi koju je objavio 2016. godine skreće pažnju na reč kinetografija i objašnjava da je to referenca za Labanov sistem zapisivanja pokreta uopšte (Fügedi 2016, 93). Drugim rečima, ukoliko se koristi termin kinetografija, njime se ne označava nijedan od pomenuta dva načina zapisivanja pokreta, nego sistem zapisivanja uopšte. Stoga će u ovom radu biti korišćen termin kinetografija.

Primena kinetografije u etnokoreologiji (Srbija i region)

Pioniri etnokoreologije u Srbiji, Ljubica i Danica Janković, osmislile su svoj sistem zapisivanja pokreta koji podrazumeva obrazac (verbalno zapisivanje koraka) i analizu (koju su vezivale za muziku, tj. davale su zapis „narodne igre“ (prema njihovoj terminologiji) po taktovima opisno, verbalno uz određene grafičke simbole). Taj njihov specifični verbalno-grafički zapis pokreta sadrži grafičke simbole i karakterističnu terminologiju koja je u vezi sa različitim vrstama „koraka“ i plesnih motiva, npr. korak, običan korak, korak sa privlačenjem, korak bez privlačenja, ukršten korak, skok, poskok itd. (Janković 1934, 8–9). Ipak, ako se upoređi sa Labanovom kinetografijom može biti uočeno da se grafički simboli ne razlikuju mnogo u odnosu na simbole Labanove kinetografije.⁹

Milica Ilijin, koja je radila u Muzikološkom institutu SANU kao plesni istraživač (Rakočević 2013, 68), zagovarala je ideje verbalnog opisivanja pokreta u tradicionalnim plesovima Ljubice i Danice Janković. Između ostalog ona je navela sledeće:

„Kad je reč o tome da se Labanova kinetografija predloži kao međunarodno pismo za narodnu igru, onda se moramo osvrnuti na još neke stvari. Da ne uzmemo kao glavnu smetnju za upotrebu ovog sistema to što je on komplikovan i težak, jer, nakraju, nije nijedna umetnost laka; mada se u tom slučaju nameće ozbiljno pitanje, a to je: da li treba i od etnografa, etnomuzikologa, istoričara i

⁹ Na primer, dok je u Labanovoj kinetografiji znak za horizontalni pravac „u mestu“ pravougaonik sa tačkom u sredini (Knust 1997, 8), u grafičkim simbolima sestara Janković, isto značenje ima znak koji je predstavljen u obliku kružića sa tačkom u sredini (Janković 1934, 8).

drugih, tražiti da savladaju ovaj sistem da bi mogli da koriste fiksiranu građu? Ali, kao što sam rekla, nećemo to uzeti kao glavnu smetnju. Međutim, ono na što moramo bez rezerve računati jeste svakako preciznost toga sistema, tj. mogućnost da se njime zaista može da obuhvati svaki detalj u igri. Da li nam labanotacija ili ma koji drugi znakovni sistem pruža te mogućnosti, pogotovo kad je u pitanju geneza pokreta, pokret u kontinuitetu, igrački ili mimički izraz u igri i tome slično. Mislim da su u tom pogledu imali pravo svi oni koji su kazali da takav sistem može odlično poslužiti kao potsetnik onima koji već poznaju igru, ali da pri učenju i vernom fiksiranju građe znakovni sistem ne može imati preimućstvo nad sistemom beleženja rečima, koji je jednostavniji a pritom mnogo elastičniji jer može da obuhvati svaki i nepredviđeni detalj u igri, osobito kad je taj sistem tako razrađen i proučavan kao što je sistem Ljubice i Danice Janković“ (Ilijin 1958, 42).

Pri učenju bazičnog nivoa kinetografije, svako može da ima utisak da kinetografija nije dovoljno fleksibilna i precizna za zapisivanje svakog mogućeg pokreta tela ili mimičkog izraza. Milica Ilijin je svoje mišljenje iznela neposredno nakon predstavljanja kinetografije, a ne i učenja i udublivanja u samu problematiku zapisivanja pomoću ovog sistema. Budući da je bila aktivni član Studijske grupe za terminologiju pri International Folk Music Council (IFMC)¹⁰ (IFMC Folk Dance Study Group 1974, 115) u kojoj je učestvovala u uspostavljanju univerzalnog sistema strukturalne analize tradicionalnih plesova (Rakočević 2011, 33), a za to svakako neophodno znanje kinetografije, može biti pretpostavljeno da je Milica Ilijin, iako u početku nije prihvatila kinetografiju, ipak znala neke njene osnove.

Jelena Dopuđa je bila jedna od najznačajnijih istraživača tradicionalnih plesova Bosne i Hercegovine.¹¹ U rukopisnoj ostavštini Jelene Dopuđe, koja se sad nalazi u biblioteci Katedre za etnomuzikologiju Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu, postoje dve sveske u kojima se nalaze zapisi tradicionalnih plesova beleženi i kinetografijom i verbalnim opisom.¹²

Jedna sveska iz 1956. godine naslovljena je „Tečaj kinetografije Laban-Knutstove. I dio tečaja – februar 1956. god. u Ljubljani. Jelena Dopuđa. Sarajevo. B-H“, što nam jasno pokazuje da je Jelena Dopuđa poznavala tj. učila kinetografiju. Ona je bila jedna od učesnika kongresa Udruženja Folklorista Jugoslavije na Bjelašnici 1955. godine i dala kritički osvrt o primeni kinetografije (Rakočević 2014a, 29).

---

¹⁰ International Folk Music Council (IFMC) je osnovan 1948. godine, a preimenovan u International Council for Traditional Music (ICTM) 1981. godine.

¹¹ Jelena Dopuđa je posvećen zbornik radova koji je izdat u Sarajevu 2014. godine (Talam, Karača Beljak 2014), a rad Selene Rakočević objavljen je i u Zborniku radova *Владо С. Милошевић, етномузиколог, композитор и педагог – Традиција као инспирација* (Rakočević 2014, 388–405).

¹² To su sveske koje se mogu naći pod oznakama: SJD 28 i SJD 29 (Videti Rakočević 2014a, 29).

Olivera Vasić je bila redovni profesor na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu. Ona je učila kinetografiju u Letnjoj školi Folklor (tokom 1980-ih godina)¹³ i čim je počela da radi na Fakultetu muzičke umetnosti inkorporirala ju je pod nazivom „labanotacija“ (kao neizbežan metod pri istraživanju) u predmet Etnokoreologija na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu (od 1990), Akademiji umjetnosti u Banja Luci (1998), kao i Akademiji umetnosti u Novom Sadu (od 2000), ali i na seminarima Centra za proučavanje narodnih igara Srbije (od 1990).¹⁴

Prema Oliveri Vasić, „labanotacija“, kako ju je ona zvala, a taj termin prenela i na buduće etnokoreologe u Srbiji i regionu, je sredstvo u procesu edukacije, koje olakšava prenošenje (i „čuvanje“) i memorisanje osnovnog obrasca koraka jednog plesa i za čitanje kinetograma. Ona je takođe razvila fiksne labanotacijske sheme-modele za beleženje posebnih motiva (Vasić, Ranisavljević 2012, 82–83).

Novo i dublje promišljanje o važnosti kinetografije u Srbiji započela je Selena Rakočević za potrebe rada na doktorskoj disertaciji (Rakočević 2009; Rakočević 2011). Da bi komparativnom metodom mogla bolje da sagleda igračke i muzičke komponente pojedinačnih tradicionalnih plesova Srba u Banatu i njihovim fundamentalnim odnosima, Seleni Rakočević je kinetografija bila od izuzetne pomoći. Polazeći od činjenice da je „pokret uz muziku nerazdvojiv deo jedinstvenog fenomena ljudskog izražavanja“ tj. plesa, Selena Rakočević je razvila metod analize koji može istovremeno da bude primenjen na „oba pola jedinstvene celine – igru i muziku“ (Rakočević 2011, 34–35), a za to joj je bila neophodna kinetografija kako bi mogla da uporedi zapis pokreta i zapis muzike.

Potom, Zdravko Ranisavljević i ja upisujemo doktorske studije, a nakon godinu dana i Vesna Bajić Stojiljković i za potrebe naučno-istraživačkog rada takođe primenjujemo kinetografiju kao nezaobilazno sredstvo. Tokom pripreme Olivera Vasić, Selene Rakočević, Zdravka Ranisavljevića, Vesne Bajić Stojiljković i autorke ovog rada za učešće na 27. konferenciji ICKL-a u Budimpešti koja je održana 2011. godine, sagledavamo mogućnosti kinetografije u etnokoreologiji i tom prilikom se došlo do sledećih zaključaka: „labanotacija“ je sredstvo koje omogućava analizu i mogućnost etskog razumevanja plesnog

¹³ Letnja škola folklor je organizovana od 1963. do 1990. godine, a idejni tvorac je Ivan Ivančan (Rakočević 2013, 71; 2014a, 23; 2015, 35; Krasin 2014, 52–55).

¹⁴ Uporednom analizom kinetograma studenata studijskog programa Etnomuzikologija na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu, Akademiji umetnosti u Novom Sadu i Akademiji umjetnosti u Banja Luci, uočeno je da uprkos korišćenju istog sistema zapisivanja pokreta, razlike ipak postoje, što može predstavljati problem, jer je sistem upravo i dat da bi na ujednačen način zapisivali pokrete koji se posle analiziraju. Na ovu problematiku uputio je i Pino Mlakar: „Bez kinetografskog pisma – i to jedinstvenog pisma – neće biti ni velike plesne kulture, ni znanstvenog rada na plesnofolklornom polju“ (Mlakar 1958, 58).

procesa (Rakočević 2012, 71); pomoću „labanotacije“ se lakše uočavaju karakteristike jedne plesne realizacije i jasnije definiše način izvođenja (Karin 2012, 91; 2014); apliciranje „labanotacije“ u KNI da bi se našao sistem tj. metod zapisivanja i analiziranja bilo kojeg koreografskog rada (Bajić Stojiljković 2012, 95; 2016).¹⁵

Iz sadašnje perspektive, trebalo bi neizmerno da budemo zahvalni Oliveri Vasić koja je učenjem kinetografije prepoznala važnost ovakvog sistema zapisivanja, kao i njegov veliki potencijal. Zahvaljujući ovom sistemu, mi danas imamo jasniju i bolju komunikaciju sa inostranim istraživačima, jer je dovoljno samo da pokažemo kinetogram i da pomoću njega i njegovih apstraktnih, ali dovoljno logičnih i razumljivih, znakova prepoznamo ples i uočimo eventualni problem. Metod zapisivanja sestara Janković bi otežao našu komunikaciju, jer je verbalni opis pokreta uvek prepun raznovrsnog načina interpretacije, a i svi dobro znamo da prevođenje sa jednog jezika na drugi uvek u sebi sadrži određeni komunikacijski šum.

Primena kinetografije u amaterizmu¹⁶ (Srbija i region)

Amateri uče tradicionalne plesove i o kontekstu njihovog izvođenja na Seminarima tradicionalnih igara i pesama koja organizuje Centar za istraživanje i očuvanje tradicionalnih igara Srbije (CIOTIS) iz Beograda, Seminarima za rukovodioce folklornih ansambala u organizaciji Saveza amatera Vojvodine Zavoda za kulturu Vojvodine iz Novog Sada, Seminarima za rukovodioce dečijih folklornih ansambala u organizaciji Udruženja „NS kultus“ iz Novog Sada, Seminarima tradicionalnih igara i pjesama Udruženja folklornih ansambala Crne Gore, Seminaru za igrače tradicionalnih igara, stručne i umjetničke rukovodioce folklornih ansambala u KUD „Ritam srca“ u organizaciji Udruženja za očuvanje tradicije i razvoj kulturno-umjetničkog stvaralaštva „Bašlija“ iz Sarajeva i dr. Na prvim seminarima CIOTIS-a kurs iz labanotacije je bio

---

¹⁵ Na pomenutoj konferenciji, upoznali smo se i sa novim metodama učenja kinetografije koje su nam bile od velike pomoći u daljem radu sa studentima. Naime, bio je ustanovljen veliki problem pri učenju kinetografije, jer je studentima bilo teško da percipiraju kinetogram koji se čita uspravno, od dole prema gore, sa horizontalnim pravcima kretanja. Ovaj problem smo rešili tako što smo primenili jedan od metoda da na hameru nactamo horizontalne pravce kretanja po kojima studenti hodaju i svojim telom i pokretima percipiraju određene znake.

¹⁶ Pod pojmom amaterizam podrazumeva se vrsta neplaćene aktivnosti kojom se osoba bavi u slobodno vreme. O konceptu volontarizma koji se prepliće sa idejom amaterizma nasleđenom iz perioda socijalizma više videti: Njaradi 2016, 453–477.

obavezan, dakle svi polaznici su morali da nauče ovo pismo. Potom je postao izborni kurs. Na seminarima Saveza amatera Vojvodine jedno vreme je bio izborni kurs, a potom su ga ukinuli, dok na seminarima Udruženja „NS kultus“ ovaj kurs nikad nije ni organizovan. Ovakva slika o učenju kinetografije među amaterima govori o tome da ni organizatori, ni polaznici seminara nisu dovoljno svesni važnosti znanja i upotrebe ove plesne notacije. Drugi problem koji uzrokuje neinformisanost polaznika o kinetografiji jeste nedovoljno vremena tokom boravka na seminaru. Naime, seminar je pun aktivnosti tokom celog dana, a za kinetografiju je potrebno vreme i strpljenje da bi se ona mogla savladati.

Budući da sam prisustvovala pojedinim od navedenih seminara, imala sam priliku da razgovaram sa polaznicima o kinetografiji i njenoj primeni. Upitnik, koji je rađen tokom istraživačkog procesa, sastojao se od pitanja „Šta je kinetografija/ labanotacija?“ i molbe da ukratko ocene predavanje i napišu šta im se svidelo, a šta ne tokom predavanja. Budući da su učenici u srednjim školama već imali neke informacije o kinetografiji, od njih sam dobila zanimljive odgovore kao povratne informacije u vezi sa predavanjem. Evo nekih od odgovora: „Veoma zanimljiva oblast. Volela bih je naučiti.“; „Predobro je bilo, mnogo zanimljivo i edukativno.“; „Predavanje je bilo super, i sad mi je jasnije i sad me jako zanima labanotacija, šta je to i kako se zapisuje.“; „Ovo predavanje mi je otvorilo oči da vidim koliko je u stvari to zanimljivo.“; „Super predavanje, odlično objašnjeno. Iskreno ne osećam se lepo dok radim labanotaciju, ali bih jako volela da znam labanotaciju.“ itd. Navedeni odgovori su mi pokazali da je neophodno još više širiti informacije o kinetografiji i njenim mogućnostima, ali i omogućili da potvrdim svoju hipotezu da postoje pojedini problemi u vezi sa učenjem kinetografije koje treba što pre rešiti i omogućiti njen dalji, bolji i brži razvoj.

Odgovori na pitanje „Šta je kinetografija/ labanotacija?“ ciljne grupe koja nema srednje muzičko ili baletsko obrazovanje su bili sledeći: „Igra na papiru.“ „Pomaže da se bar na papiru sačuvaju i igre koje nisu u živoj praksi.“; „Stručno sakupljanje podataka.“; „Ono što je notni sistem za muziku, to je labanotacija za ples, pokret, fizičku ekspresiju.“; „Zapisivanje kretanja u određenom vremenskom intervalu.“ itd.

Dati iskazi mogu biti podeljeni u tri veće skupine: 1) zapisivanje 2) sakupljanje i čuvanje 3) povezivanje kinetografije sa notnim sistemom i muzikom uopšte. Drugim rečima, ovi odgovori govore o tome da iako sagovornici naslućuju šta bi kinetografija mogla da bude, ipak je nisu dovoljno svesni da bi je mogli verbalno jasno definisati.

Analizom intervjua sa sagovornicima o kinetografiji utvrđeni su stavovi ispitanika amatera o pitanju važnosti kursa iz kinetografije koji se mogu pode-

liti u dve grupe odgovora. U prvoj, većoj, grupi preovladava ideja o „čuvanju narodnih igara“, dok u drugoj grupi odgovori ispitanika referiraju na znanje (ali u smislu da činjenice i informacije neka osoba stiče iskustvom ili obradom, na nižem kognitivnom nivou tj. u vidu primarnih procesa kao što su percepcija, pažnja, memorija, oponašanje tj. kinetička imitacija, ali ne i na višem kognitivnom nivou kroz mišljenje, zaključivanje, razumevanje, simboličku konstrukciju i sl.).

Završna razmatranja

Cilj ovog rada bio je da se ukaže na činjenicu da kinetografija, kao sistem zapisivanja pokreta, ima veliki značaj i potencijal u etnokoreološkim istraživanjima. Isto tako, kinetografija može da odigra značajnu ulogu u edukaciji i pedagoškom radu. Samim tim, kinetografija ima svoju primenu kako u naučnoj, tako i u pedagoškoj i amaterskoj zajednici. Evidentno je da se kinetografija primenjuje u baletu, modernim plesovima, sve više u etnokoreologiji, a i šire.¹⁷

Zbog svoje apstraktnosti i univerzalnosti, kinetografija ima potencijal zajedničkog „jezika“ svih koji se bave plesom (na praktičan ili teorijski način), jer bi se na taj način obrisala jezička barijera i učvrstila međunarodna saradnja. Isto tako, putem kinetografije se ples koji pripada nematerijalnoj kulturi pretvara u materijalnu i time može bolje da bude zaštićen.

Ako se uporede odgovori sagovornika koji pripadaju akademskoj i amaterskoj grupi ispitanika, može biti zaključeno da postoji određena dihotomija u odgovorima pomenute dve grupe. Među etnokoreolozima postoji jasan stav da je kinetografija potrebna za jasniju i detaljniju analizu plesova i da i dalje treba da bude inkorporirana u kurikulum predmeta Etnokoreologija. Amateri pak nemaju mnogo poverenja u ovaj sistem, vrlo su nesigurni i nemaju želju da je uče. Smatraju da ne mora svako da poznaje ovo pismo i ne znaju za potencijale koje kinetografija ima. Amateri misle da kinetografija služi kao podsetnik i da bi mogli da nauče osnovu obrasca koraka (dok ostale informacije mogu da dobiju iz građe ili video zapisa). Među etnokoreolozima dominira sagledavanje značaja kinetografije sa teoretskog aspekta i pridaju joj veliki značaj u edukaciji, dok amateri posmatraju kinetografiju iz praktičnog ugla i njima kinetografija služi za prenošenje, ali pismenim putem. Ono u čemu su se obe grupe saglasile jeste da se pomoću kinetografije može stvoriti arhiv u kojem bi se čuvali svi kinetogrami, tj. plesovi.

¹⁷ O daljim mogućnostima primene kinetografije videti: Karin 2016, 31–38; Balogh 2011, 307–316; Kovács 2011, 317–320; Demont 2016, 236–237.

Budući da je interesovanje za kinetografiju u Srbiji jedno vreme stagniralo, ovo istraživanje je bilo fokusirano i na pitanje „Šta je uzrokovalo pad interesovanja za takvo jedno važno pismo, kao što je kinetografija?“. Jedan od razloga je taj što je u amaterizmu na pojedinim seminarima umesto obaveznog, postao izborni kurs, a potom su pojedine organizacije seminarara potpuno isključile ovaj kurs iz programa. Tako se desilo da na nekim seminarima 90% polaznika nikad nije ni čula za kinetografiju, a kamoli da je učila. Drugi razlog jeste metod učenja ovog pisma. Pojedini ispitanici su naveli da im je bilo dosadno i da ništa nisu razumeli, pa su samim tim i izbegavali da pohađaju kurs iz kinetografije. Sad je metod učenja unapređen, te se kinetografija lakše uči i razume.

Na osnovu do sada rečenog, ustanovljeni su sledeći zadaci koji bi u bliskoj budućnosti trebalo biti obavljeni u okviru etnokoreologije: 1) uspostavljanje saradnje među istraživačima i jače institucionalno povezivanje; 2) ujediniti metod zapisivanja pokreta i stvoriti bolju komunikaciju među istraživačima; 3) jasnije uočavanje problematike zapisivanja pokreta; 4) razviti metodiku učenja kinetografije; 5) objavljivati veći broj radova o kinetografiji; dok u okviru amaterizma treba osvestiti amatere o značaju usvajanja znanja iz kinetografije kao kognitivnog procesa učenja plesa. Svakako potrebno je informisati decu, omladinu, članove KUD-ova i dr. o kinetografiji i njenim potencijalima tj. promovisati je i van okvira institucija.

Svesni činjenice da kinetografija nije savršeno sredstvo za analizu plesova (npr. ne može precizno da se zapiše vertikalna dimenzija pokreta i odsustvo vizuelizacije), ona je do sada ipak dala mnogo značajnih rezultata u etnokoreološkim istraživanjima (u okviru četiri doktorske disertacije, kao i veliki broj seminarskih, diplomskih i master radova iz oblasti etnokoreologije korišćena je kinetografija kao sredstvo za analizu tradicionalnih plesova), a daljim svojim razvojem i usavršavanjem sigurno da doprinosi mogu biti još veći. Svakako prednosti kinetografije su daleko veće. Pomoću kinetografije postoji bolja interna komunikacija, veoma je važan i dobar dodatak video zapisu i predstavlja odlično sredstvo u edukaciji. Na taj način stvaraju se i nove profesije, koje su u svetu uveliko priznate, kao i plesne biblioteke sa video zapisima i kinetogramima. Treba znati da osoba koja uči i koristi kinetografiju poseduje visok stepen svesnosti pokreta i na taj način poboljšava artikulaciju plesnog pokreta, potom, bolje opaža pokret, a i pedagoški rad je mnogo efektivniji (Fügedi 2016, 7).

Literatura

- Bajić Stojiljković, Vesna . 2012. “Application of Kinetography/Labanotation to the Serbian Choreographed Dance Tradition.” In *Proceedings of the Twenty-Seventh Biennial ICKL Conference*, ed. Marion Bastien, János Fügedi, Richard Allan Ploch, 95–103. Budapest: International Council of Kinetography Laban.

- — —. 2016. „Procesi (re)definisiranja strukturalnih, dramaturških i estetskih aspekata u scenskom prikazivanju tradicionalne igre i muzike za igru u Srbiji“ Doktorska dis. Fakultet muzičke umetnosti, Beograd.
- Balogh, János. 2011. “Ki(d)netography – an adaption of Laban kinetography in children’s dance education.” In *Proceedings of the Twenty-Seventh Biennial ICKL Conference*, ed. Marion Bastien, János Fügedi, Richard Allan Ploch, 307–316. Budapest: International Council of Kinetography Laban.
- Demont, Delphine. 2016. “Discovering the acaJOUET (literally aca-TOY).” In *Proceedings of the Twenty-Ninth Biennial ICKL Conference*, ed. Marion Bastien, János Fügedi, 236–237. Budapest: International Council of Kinetography Laban.
- Dopuđa, Jelena. 1958. „Problemi kinetografije.“ U *Rad kongresa folklorista Jugoslavije I* (Bjelašnica 1955. i Pula 1952.), ur. Vinko Žganec, 11–37. Zagreb: Kongres folklorista Jugoslavije.
- Fügedi, János. 2011. *Tánc – Jel – Írás. A néptáncok lejegyése Lábán-kinetográfiaival. Szóló – és körformák [Ples – Znak – Pisanje. Zapisivanje tradicionalnih plesova Laban-kinetografijom. Solo i kružna formacija]*. Budapest: L’Harmattan – MTA Zenetudományi Intézet.
- — —. 2016. *Basic of Laban Kinetography for Traditional Dances*. Budapest: Institute for Musicology, Research Centre for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences.
- Hoerburger, Felix. 1958. Dance Notation and Folk Dance Research. *Journal of the International Folk Music Council* Vol. 10: 62–63.
- Hutchinson Guest, Ann. 2005. *Labanotation*. New York: Routledge.
- IFMC Folk Dance Study Group. 1974. Fondation for the analysis of the structure and form of folk dance. A syllabus. *Ethnomusicology* Vol 6: 115–135.
- Ilijin, Milica. 1958. „Problemi kinetografije.“ U *Rad kongresa folklorista Jugoslavije I* (Bjelašnica 1955. i Pula 1952.), ur. Vinko Žganec, 39–43. Zagreb: Kongres folklorista Jugoslavije.
- Janković, Ljubica i Danica. 1934. *Narodne igre*. Beograd: Autorsko izdanje.
- Karin, Vesna. 2012. “Polka from Banija: Labanotation as a Tool for Comparative Analysis of Dance and Dance Music.” In *Proceedings of the Twenty-Seventh Biennial ICKL Conference*, ed. Marion Bastien, János Fügedi, Richard Allan Ploch, 86–94. Budapest: International Council of Kinetography Laban.
- — —. 2014. „Plesna praksa Dinaraca u Vojvodini“, Doktorska dis. Fakultet muzičke umetnosti, Beograd.
- — —. 2016. „Labanotacija i njena uloga u naučno-istraživačkom i pedagoškom radu.“ U *Zbornik radova učesnika I*, Etnokamp Kolašin, ur. dr Zlata Marjanović i Davor Sedlarević, spec, 31–38. Kolašin: JU Centar za kulturu Kolašin.
- — —. 2018. “The Use of Laban Kinetography in Ethnochoreology: A Case Study of Kinetography in Serbia.” In *Proceedings of the Twenty-Seventh Biennial ICKL Conference*, ed. Marion Bastien, János Fügedi. Budapest: International Council of Kinetography Laban (rad u pripremi za štampu).
- Knust, Albrecht. (1979) 1997. *Dictionary of Kinetography Laban (Labanotation)*. Poznan: Instytut choreologii.
- Kovács, Henrik. 2011. “LabanoLego – a creativ method for introducing Labanotation.” In *Proceedings of the Twenty-Seventh Biennial ICKL Conference*, ed. Marion

- Bastien, János Fügedi, Richard Allan Ploch, 317–320. Budapest: International Council of Kinetography Laban.
- Krasin, Maja. 2014. „Jedan život – jedna igra“. U *Desanka Desa Đorđević. Monografija*. (koautor sa Vesnom Bajić Stojiljković), 14–96. Beograd: Koreos.
- Lange, Roderyk. 1976. Preface to *Dance Studies*, vol. 1, ed. Roderyk Lange, V–VII. Jersey: Centre for Dance Studies.
- – –. 1976. “Some Notes on the Anthropology of Dance.” In *Dance Studies*, vol. 1, ed. Roderyk Lange, 38–46. Jersey: Centre for Dance Studies.
- Mlakar, Pino. 1958. „Razvitak plesnog pisma.“ U *Rad kongresa folklorista Jugoslavije I* (Bjelašnica 1955. i Pula 1952.), ur. Vinko Žganec, 55–60. Zagreb: Kongres folklorista Jugoslavije.
- Neubauer, Henrik. 1958. „Osnovi konetografije i njena primena u folkloristici.“ U *Rad kongresa folklorista Jugoslavije I* (Bjelašnica 1955. i Pula 1952.), ur. Vinko Žganec, 61–78. Zagreb: Kongres folklorista Jugoslavije.
- Njaradi, Dunja. 2016. „Multikulturalizam, amaterizam i plesna tehnika: neke beleške o scenskom folkloru u Srbiji.“ U *Muzička i igračka tradicija multietničke i multikulturalne Srbije*, ur. Sanja Radinović i Dimitrije O. Golemović, 453–477. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Personalni rezime o Henriku Neubaueru, pristupljeno 7. 5. 2017. http://www2.arnes.si/~hneuba/personal_resume.htm.
- Rakočević, Selena. 2009. „Tradicionalna igra i muzika za igru Srba u Banatu u svetlu uzajamnih uticaja“, Doktorska dis. Fakultet muzičke umetnosti, Beograd.
- – –. 2011. *Igre plesnih struktura – Tradicionalna igra i muzika za igru Srba u Banatu u svetlu uzajamnih uticaja*. Etnomuzikološke studije – disertacije. Sveska 2. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- – –. 2012. “Interweaving Dance and Music Structures: Labanotation as a Tool for Comparative Analysis of Traditional Dance and Dance Music Structures.” In *Proceedings of the Twenty-Seventh Biennial ICKL Conference*, ed. Marion Bastien, János Fügedi, Richard Allan Ploch, 70–80. Budapest: International Council of Kinetography Laban.
- – –. 2013. “Tracing the discipline: eighty years of ethnochoreology in Serbia.” In *New Sound*, edited by Mirjana Veselinović-Hofman, vol. 41, pp. 58–86, <http://www.newsound.org.rs/pdf/en/ns41/Selena41.pdf>. (preuzeto 20. 2. 2018). Dostupno i u štampanom obliku.
- – –. 2014a. “Manuscript Legacy of the Ethnochoreologist and Choreographer Jelena Dopuđa.” In *The Collection of Papers Celebrating 110 Years of the Birth of Jelena Dopuđa*, ed. Jasmina Talam, Tamara Karača Beljak, 42–59. Sarajevo: Academy of Music; Musicological Society of FBiH.
- – –. 2014b. „Rukopisna ostavština etnokoreologa i koreografa Jelene Dopuđe.“ U *Vlado S. Milošević, etnomuzikolog, kompozitor i pedagog – Tradicija kao inspiracija*, tematski zbornik sa naučnog skupa, ur. dr Sonja Marinković i dr Sanda Dodik, 388–405. Banja Luka: Akademija umjetnosti – Akademija nauka i umjetnosti Republike Srpske – Muzikološko društvo Republike Srpske.
- – –. 2015. Ethnochoreology as an interdisciplinary era: a historiography of dance scholarship in Serbia. *Yearbook for Traditional Music*, Vol. 47: 27–44.

- Szentpál, Mária. 1964. *Táncjelírás. Laban-kinetográfia* [*Ples znak pisanje. Laban-kinetografija*]. Budapest: Népművelési Propaganda Iroda.
- Vasić, Olivera and Zdravko Ranisavljević. 2012. "The Specificities of Labanotation of Typical Motif of Serbian Traditional Dances." In *Proceedings of the Twenty-Seventh Biennial ICKL Conference*, ur. Marion Bastien, János Fügedi, Richard Allan Ploch, 81–85. Budapest: International Council of Kinetography Laban.
- Zvanični sajt International Council of Kinetography Laban, pristupljeno 1. 3. 2018. <http://ickl.org/>.

Vesna Karin
Music Department
Academy of Arts
University of Novi Sad

*New Tendencies in Development of Kinetography
in Serbia and the Region*

Play and music are an inseparable phenomenon of human expression, encompassed by the single term – dance. Recording of dance performances, as well as transcription of dance music, are the primary tasks of ethnomusicological analysis in Serbia, and in Europe as well. This enables the understanding of the process of inner constitution of dance and dance music, and the path is opened for their observation in the sphere of the contextual. To this aim, the main tool of analytical observation of dances is kinetography, and the basic object of ethnomusicological analytical thinking are the kinetographs.

The system has been developed and perfected over time, mainly in ballet and modern dance. Ethnochoreologists and recorders of traditional dances also use kinetography, but a problem is encountered in the process, since the traditional dances include the movements not existing in ballet and modern dance. Therefore in the recording of traditional dances the creation of new signs is needed. The paper focuses on the renewed interest in kinetography, since on the grounds of the analysis of the responses of the informants on the subject it has been established that the recording of dances, and even of the stage movement, has its potentials. The author raises the issue of the redefinition of the term kinetography and its affirmation, pointing to the necessity of its further development in Serbia and the region as well.

Keywords: dance, movement, ethnochoreology, kinetography, Rudolf von Laban

*Nouvelles tendances du développement
de la cinétographie en Serbie et dans la région*

L'acte de danser et la musique représentent un phénomène indivisible de l'expression humaine, réunis sous un nom commun – la danse. La notation des interprétations des danses enregistrées tout comme la transcription de la musique de danse sont d'une importance primordiale pour l'analyse ethnochoréologique en Serbie et, plus largement, en Europe. Cela permet de comprendre la construction interne de la danse et de la musique de danse et d'ouvrir la voie à leur observation approfondie dans le contexte. Dans ce but, la cinétographie est le moyen essentiel pour une considération analytique des danses, tandis que les cinétoigrammes présentent l'objet principal de la réflexion analytique ethnochoréologique.

Le système mentionné s'est développé et perfectionné avec le temps, pour la plupart dans le domaine du ballet et des danses contemporaines. Les ethnochoréologues et les notateurs de danses traditionnelles utilisent eux aussi la cinétographie, mais en rencontrant des problèmes lors de la notation car certains mouvements existant dans les danses traditionnelles ne sont pas présents dans le ballet ou dans la danse contemporaine. C'est pour cette raison que la création de nouveaux signes pour la notation des danses traditionnelles se montre nécessaire.

Le présent travail est centré sur le renouveau d'intérêt pour la cinétographie puisque, d'après l'analyse des réponses de sujets enquêtés sur la cinétographie, la notation des danses et même du mouvement scénique, garde son potentiel de développement. C'est pourquoi l'auteure de ce travail soulève la question de la redéfinition de la cinétographie en tant que terme et de son affirmation et relève la nécessité de sa réflexion approfondie en Serbie comme dans la région.

Mots-clés: danse, mouvement, ethnochoréologie, cinétographie, Rudolf Laban

Primljeno / Received: 15. 5. 2018.

Prihvaćeno / Accepted: 20. 6. 2018.